Oceňování majetkové podstaty podniku v konkurzu v České republice[#]

(Diskuse k oceňování majetku)

*Monika Randáková**

Úvod

Každá podnikatelská činnost je spojena s určitými riziky. Aby byl zachován základní předpoklad trvání podniku v dalších letech je potřeba tato rizika nepodceňovat a snažit se je diverzifikovat. To se ale nemusí všem subjektům vždy podařit. Proto musí některé podniky nedobrovolně vyhlásit svůj úpadek. Jedná se o objektivní stav, kdy hodnota majetku insolvenční společnosti nepostačuje k uspokojení všech nároků na něj (Richter, 2008, s. 168). V České republice je možné řešit úpadek podniku třemi možnými způsoby: konkurzem, reorganizací nebo oddlužením. Tento příspěvek je zaměřen na jeden z nejrozšířenějších způsobů řešení úpadku podnikatelských subjektů, a tím je konkurz. Cílem konkurzu je rozprodat veškerý majetek podniku a z výtěžku následně uspokojit věřitele. Aby mohla být aktiva prodána, je potřeba je nejdříve zinventarizovat a následně relevantně ocenit.

Konkurz

Konkurz jako jeden ze způsobů řešení úpadku je založen na poměrném uspokojení zjištěných pohledávek věřitelů z výnosu zpeněžení majetkové podstaty dlužníka. Vztahy a spory mimo insolvenční řízení jsou převážně bilaterálními vztahy mezi dlužníkem a každým z jeho věřitelů. V okamžiku úpadku dochází k jejich transformaci na multilaterální vztahy mezi dlužníkovými věřiteli navzájem, kteří se snaží přehodit neúplné uspokojení jeden na druhého (Richter, 2008, s. 168).

Účinky prohlášení konkurzu nastávají okamžikem zveřejnění rozhodnutí o prohlášení konkurzu v insolvenčním rejstříku. V první řadě prohlášením konkurzu přechází na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou v plném rozsahu. Insolvenční správce svoji činnost v rámci konkurzu tedy zaměřuje především na zjištění, zajištění a soupis majetkové podstaty a na zpracování seznamu přihlášených pohledávek. Tyto listiny (soupis majetku a soupis věřitelských nároků) jsou pro celý průběh insolvenčního řízení klíčovými dokumenty.

Oceňování majetkové podstaty v konkurzu

Oceňování aktiv v podniku závisí na mnoha faktorech. Tím základním je ale zachování going concern principu. Tento princip předpokládá, že podnik nemá v úmyslu ani není nucen likvidovat nebo podstatně omezit rozsah svých činností (Bokšová, 2013, s. 193). To ale neznamená, že to musí platit do nekonečna, ale minimálně jedno následující účetní období¹ (Malíková, Horák, 2010).

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumu, vývoje a inovací na fakultě financí a účetnictví VŠE v Praze v roce 2014.

^{*} Ing. Monika Randáková, Ph.D. – odborný asistent; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <randakm@vse.cz>.

¹ Účetní období je definováno jako 12 po sobě jdoucích měsíců.

Pokud bylo rozhodnuto o úpadku společnosti, jednoznačně došlo k porušení tohoto základního principu, který souvisí s budoucí existencí podniku. V důsledku toho musí dojít k přizpůsobení metod oceňování a ke změnám ve vykazování položek účetní závěrky. Aktiva by měla být vykázána v cenách, za které by je bylo možné prodat (Bokšová, 2013). Tento princip přístupu k oceňování a vykazování je zakotven v naší základní právní normě, zabývající se oblastí účetnictví (zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, § 7, odst. 3).

Jak by měl tedy insolvenční správce při zjišťování a oceňování majetkové podstaty dlužníka v úpadku postupovat? V každém případě by měl být přítomen při inventurách, které se provádí v rámci sestavování mimořádné účetní závěrky, která předchází dni rozhodnutí o úpadku. Na základě této inventarizace se pak vyhotovují inventurní seznamy, které by následně měly být podkladem pro sestavení soupisu majetku dlužníka v úpadku. Pokud insolvenční správce nebyl přítomen při inventurách, podkladem pro vytvoření soupisu majetku jsou dlužníkem předložené seznamy majetku, které ale nemusí obsahovat veškerý majetek, který dlužníkovi v současnosti patří. Povinností správce je tedy provést vlastní šetření, zda do majetkové podstaty nepatří i jiná aktiva, než ta, která dlužník sám uvedl.

Soupis majetkové podstaty je listinou, která insolvenčního správce v rámci konkurzu opravňuje ke zpeněžení zapsaného majetku. Podstatou konkurzu je tedy konverze dlužníkovy majetku na peníze a jejich distribuce k uspokojení pohledávek věřitelů (Richter, 2008, s. 363).

Soupis majetkové podstaty není jen o konkrétní formě majetku, ale měl by obsahovat i jeho umístění a ocenění. Ocenění aktiv provádí sám insolvenční správce. Podkladem pro určení hodnoty majetku jsou údaje vedené v účetnictví dlužníka. Ty ale nemusí být objektivní v důsledku různých faktorů. Např.

- Mimořádná účetní závěrka, která předcházela rozhodnutí o úpadku, nemusela být v celém rozsahu sestavena dle požadavku § 7, odst. 3 zákona o účetnictví, tj. nedošlo např. k promítnutí zásady opatrnosti do účetnictví formou vytváření nových opravných položek k nadhodnoceným aktivům.
- U některých aktiv bylo sice zohledněno jejich znehodnocení, ale ne v důsledku toho, že musí za každou cenu a pokud možno, co nejrychleji, dojít k jejich prodeji (aktivum podléhající zkáze).
- Dále mohl být podceněn faktor využitelnosti specifického aktiva pro jiné subjekty nebo nepříznivý dopad použití aktiva na životní prostředí (Horák, Malíková, 2011).
- Znehodnocení aktiva formou tvorby opravné položky plně nezohlednilo polohu daného aktiva v regionu apod.

Pokud není správce schopen sám provést ocenění majetku v soupisu, například z důvodu toho, že neexistuje v našich podmínkách aktivní trh s danými aktivy, může využít služeb znalce, který provede ocenění místo něho.

Kromě toho, že správce provede soupis majetku, je povinen věřitelům podávat informace o hospodářské situaci dlužníka v pravidelných intervalech. Z toho vyplývá, že soupis majetkové podstaty se průběžně upravuje a doplňuje v závislosti na probíhajícím zpeněžování. Zpráva o hospodářské situaci dlužníka obsahuje informaci o tom, jaká je aktuální výše majetkové podstaty a jaká je výše oprávněných nároků věřitelů. Z této zprávy by mělo tedy vyplynout aktuální procento uspokojení pohledávek věřitelů. Aby informace byly relevantní, je nutné, aby ocenění majetkové podstaty bylo co nejvěrohodnější. Vzhledem k tomu, že při konkurzu musí dojít ke zpeněžení veškerých aktiv dlužníka, nejvhodnější metodou ocenění je likvidační hodnota. V tomto případě se nejedná o příjmy z podniku jako funkčního celku, ale o příjmy z odprodeje nebo likvidace jednotlivých majetkových položek (Mařík, 2007, s. 321). Lze tedy říci, že se jedná o tzv. čistou realizační hodnotu, která bude zcela jistě ovlivněna následujícími faktory:

- způsob řešení úpadku (konkurz, reorganizace);
- druh aktiva (dlouhodobé aktivum, zásoba, pohledávka);
- míra opotřebení aktiv neboli jejich stáří;
- místo uložení aktiva (geografická poloha např. u nemovitostí);
- využitelnost aktiva pro jiné subjekty (to souvisí s předmětem podnikání dlužníka, zda jeho činnost nebyla specifická, jedinečná);
- míra znehodnocení aktiva (např. pohledávka po splatnosti)
- znalost podnikatelského prostředí (nevýhoda insolvenčního správce oproti samotnému dlužníkovi, který se v dané oblasti podnikání pohyboval řadu let);
- čas (prodat za každou cenu);
- rychlost (čím později dojde k prodeji, tím bude ztráta z prodeje aktiva pravděpodobně vyšší);
- způsob prodeje aktiv (veřejná dražba nebo prodej mimo dražbu; prodej kus po kuse nebo po určitých souborech);
- apod.

Ocenění na základě čisté realizační/vypořádací hodnoty znamená ocenění v penězích, které by bylo možno v současnosti získat jejich prodejem za normálních podmínek po odečtení přímých nákladů spojených s jejich prodejem (Kovanicová, 2002). Uvedená definice ale hovoří o prodeji v normálních podmínkách. V této situaci se ale podnik v konkurzu nenachází, a proto je nutné pro stanovení čisté realizační hodnoty na úrovni likvidační hodnoty zohlednit všechny výše zmíněné faktory.

Z výše uvedeného lze odvodit, že soupis majetkové podstaty je vedle soupisu věřitelských nároků nejvýznamnější listinou. Tento dokument ale není účetním dokladem, a proto informace na něm uvedené se nezaznamenávají do účetních knih. Tento fakt ještě navíc umocňuje ustanovení v insolvenčním zákoně, které zní: „Ocenění se nepromítá do účetnictví dlužníka.“²

V tomto okamžiku nastává významný rozpor mezi dvěma právními normami stejné úrovně. Na jedné straně ustanovení v zákoně o účetnictví, které požaduje přizpůsobit účetní metody (především způsoby oceňování) porušení going concern principu a na druhé straně ustanovení v insolvenčním zákoně o tom, že změny v ocenění je naopak zakázáno promítat do účetnictví.

Otázkou tedy zůstává, co vedlo zákonodárce k tomu, že obě normy, jak zákon o účetnictví, tak insolvenční zákon stojí vedle sebe a že se vzájemně neprolínají? Možným vysvětlením může být to, že při řešení úpadku konkurzem v konečném důsledku dochází k zániku nejen právní, ale i ekonomické entity. Z tohoto důvodu se informovat objektivním způsobem externí uživatele prostřednictvím účetnictví a účetního výkaznictví zdá být nepodstatné a nedůležité. Do popředí se dostal jiný nově zavedený informační zdroj, a tím je insolvenční rejstřík. V něm je nyní možné nalézt veškeré informace o probíhajícím insolvenčním řízení. V této souvislosti ale musím položit několik dalších, dle mého názoru, významných otázek. Proč musí podnik v úpadku vést účetnictví? Proč musí podnik v úpadku platit daně? Z jakého systému vychází placení daní dlužníků? Na tyto otázky myslím existuje jasná a jednoduchá odpověď. Je to právě účetnictví, které je základem pro výpočet daňových povinností.

Dle mého názoru pro ustanovení uvedené v insolvenčním zákoně není žádný racionální důvod. Pokud znalec ocení například oběžná aktiva na úrovni nižší než je hodnota uvedená v účetnictví, proč by k daným aktivům neměly být vytvořeny opravné položky. Naopak se domnívám, že promítnutí poklesu ocenění, ať už v důsledku situace (konkurz, reorganizace), nebo v důsledku prodeje v tísní (za každou cenu prodat), anebo druhem aktiva (specifický druh aktiva, které není k užtku kdekomu) do účetnictví, by bylo odrazem skutečnosti. Věřitelé, ale

² § 219 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění.

nejen oni by reálnou informací o finanční situaci podniku v úpadku získali souhrnně prostřednictvím účetních výkazů. Pro dokreslení této ne příliš pozitivní informace je potřeba uvést i to, že v mnoha případech insolvenční správci, ač mají povinnost vést účetnictví a zveřejňovat účetní závěrky podniků v úpadku ve Sbírce listin (i za předpokladu, že změny v ocenění nepromítají do účetnictví), tak nečiní, a tím porušují zákon.

Závěr

Podnikatelský subjekt bez ohledu zda se nachází v úpadku je povinen vést účetnictví, sestavovat účetní výkazy, zveřejňovat účetní výkazy, platit daně apod. Pokud se dostane do situace, kdy není schopen pokračovat ve svých dosavadních podnikatelských aktivitách beze změny, je povinen tomuto objektivnímu stavu přizpůsobit účetní metody, způsoby vykazování a zveřejňování.

Konkurz jako jeden ze způsobů řešení úpadku předpokládá, že bude zpeněžen veškerý majetek dlužníka a jeho výtěžek použit ve prospěch jeho věřitelů (Maršíková, 2011). Aby všechny zúčastněné strany tohoto insolvenčního procesu byly objektivně informovány, je potřeba co možná nejpřesněji při zohlednění všech faktorů ocenit majetek dlužníka. Pro ocenění aktiv podniků v úpadku se nejčastěji využívá likvidační hodnota. Tato metoda je typická pro aktiva výhradně určená k prodeji v tísní. Aby účetnictví mohlo plnit své funkce (evidenční, informační, jako důkazní prostředek, daňovou, kontrolní apod.), je nutné promítat změny v ocenění jednotlivých položek do účetnictví (Bokšová, 2013). Pokud tomu tak nebude, tak účetnictví ztrácí především svoji funkci informovat o procesech uskutečněných v podniku.

Literatura:

- [1] Bokšová, J. (2013): *Účetní výkazy pod lupou I – Základy účetního výkaznictví*. Praha, Linde, 2013.
- [2] Horák, J. – Malíková, O. (2011): *Environmentally Related Impacts on Financial Reporting: The Case of Pollution Permits in Czech Legislative Conditions*. WIT Transactions on Ecology and the Environment, 2011, roč. 19, č. 147, s. 433-442.
- [3] Kovanicová, D. (2002): *Finanční účetnictví. Světový koncept*. Praha, Polygon, 2002.
- [4] Malíková, O. – Horák, J. (2010): *Finanční účetnictví: poznámky k vybraným oblastem účetní teorie v podmínkách současné účetní regulace*. Liberec, Technická univerzita, 2010.
- [5] Maršíková, J. (2011): *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele*. Praha, Linde, 2011.
- [6] Mařík, M. (2007): *Metody oceňování podniku. Proces ocenění – základní metody a postupy*. Praha, Ekopress, 2007.
- [7] Richter, T. (2008): *Insolvenční právo*. Praha, Wolters Kluwer, 2008.

Oceňování majetkové podstaty podniku v konkurzu v České republice

Monika Randáková

ABSTRAKT

Jedním z možných způsobů řešení úpadku dlužníka v České republice je konkurz. S tímto způsobem řešení je spojeno zpeněžení všech aktiv podniku a následné použití těchto finančních prostředků na poměrné uspokojení věřitelských nároků. Tento příspěvek se zabývá použitím nejvhodnějších metod oceňování majetkové podstaty podniku v konkurzu a způsobem promítnutí změn v ocenění aktiv do účetnictví a účetního výkaznictví podniku v úpadku. Při stanovení hodnoty aktiva, které je určeno výhradně k prodeji za nestandardních podmínek, je potřeba zohlednit pokud možno všechny významné determinující faktory. Pokud tomu tak nebude, skutečný výnos ze zpeněžení se bude výrazně lišit od předpokladů a očekávání věřitelů tak nebudou naplněna. Tato nepříznivá situace může dokonce ovlivnit i jejich budoucí finanční pozici. Při zkoumání dané problematiky byly zjištěny rozpory v legislativě, konkrétně v zákoně o účetnictví a v insolvenčním zákoně. Pravděpodobné důvody a nástin řešení těchto faktických diferencí je popsán v příspěvku.

Klíčová slova: Konkurz, insolvency, věřitel, oceňování aktiv, Česká republika.

Valuation of Assets upon Bankruptcy in the Czech Republic

ABSTRACT

One of many options how to solve debtor's decline in Czech Republic is to proclaim bankruptcy. This option is closely related with converting all company assets into cash and using these funds to relatively satisfy all creditor's claims. This article deals with using most appropriate methods of the company's assets valuation in bankruptcy, furthermore it deals with reflection of changes in asset's valuation into company's accounting and bookkeeping during bankruptcy. To estimate the value of the asset, which is determined to be sold only during irregular conditions, is needed to consider all significant and determining factors if that is possible. When this is not accomplished, the real revenue out of monetization will significantly vary from prerequisites and expectations of creditors will not be fulfilled. This unfavorable situation can even influence their future financial position. During examining this issue many contradictions have been found in the legislation, specifically in accountancy act and in insolvency act. Probable reasons and the outline of solutions about these factual differences is described in this article.

Key words: Bankruptcy, Insolvency, Creditor, Valuation assets, Czech Republic.

JEL classification: M41.